

Béky Ágnes Enikő[1]: A személyiségvédelem aktuális kérdései

Debreceni Jogi Műhely, 2007. évi (IV. évfolyam) 2. szám (2007. április)

Lehet-e kompenzálni a fájdalmat, amit az emberi személyiség megsértése okoz? Meghatározható-e az a pénzösszeg, ami az elveszett életörömeket pótolhatja? Ezek a kérdések nem kizárólag a morálfilozófusokat foglalkoztatják, hanem a polgári jogi kártérítés modern formájának megjelenése óta vissza-visszatérő problémaként jelentkeznek szinte valamennyi állam jogtudományában és joggyakorlatában. A polgári jog a vagyoni viszonyok mellett a személyi viszonyokat is szabályozási körébe vonja.[2] A két terület találkozási pontja pedig pontosan a kártérítési jog esetében figyelhető meg. Azáltal, hogy a vagyoni és személyiségi jogok megsértésének – legalábbis kodifikáltan – közös szankciója a kártérítés, foglalkoznunk kell a személyiségi jogok „megmérésének” dilemmájával. Jogrendszerünk nem vagyoni kártérítésként ismeri azt a jogintézményt, amely a személyiségi jogok megsértésének szubjektív alapú szankciójaként a jogaiban sérelmet szenvedett fél számára pénzügyi jóvátételt, kompenzációt rendel. A jogintézménynek már az elnevezése is ellentmondásos, hiszen a kártérítés kialakulása éppen az általános egyenértékes, a pénz megjelenéséhez köthető, tehát döntően vagyoni jellegű jogi instrumentumról van szó, míg a személyiségi jogok és az ember személye egy sokkal megfoghatatlanabb és szubjektívebb közegben vizsgálható csak. A nem vagyoni kártérítés alap gondolata, hogy olyan jogsértésekre reagál pénzfizetési kötelezettség előírásával, melyek objektíve nem mérhető hátrányokat hagynak maguk után. A jogintézmény kapcsán jelentkező fogalmi és értelmezési nehézségek a modern polgári jogokban sokszínű és egyedi megoldások megalkotására sarkallták az államokat. A nem vagyoni kártérítés sajátja az a tény is, hogy a nagymértékben jelenlévő szubjektivitás következtében a jogalkotás primátusa nem tartható. A jogalkalmazás még a kontinentális jogcsalád rendszereiben is túllép jogértelmező szerepkörén, és - elismerten vagy sem – maga alakítja a jogintézmény fejlődését, az egyre szaporodó, sajátos jogi problémák, esetek megoldása során.

A magyar Polgári Törvénykönyv a megalkotása óta eltelt közel fél évszázad alatt három megközelítést ismert a nem vagyoni kártérítésnek: volt idő, amikor tagadta létezését[3], volt mikor indokolatlan korlátok közé szorította azt[4]. Hatályos polgári jogunkban akár úgy is fogalmazhatunk, hogy „látenszen” van jelen a nem vagyoni kártérítés, hiszen jogalapját tekintve a Ptk. a személyiségi jogok megsértésének szankciói között[5] és a kártérítés szabályainál is említi, azonban szabályai mindennemű kifejtés nélkül maradnak. A folyamatban lévő magyar rekodifikáció alig egy év leforgása alatt változtatott véleményt e hányatott sorsú jogintézmény rendszerbeli hovatartozása és definíciója kapcsán. Az elmúlt évtized bírói gyakorlata pedig még mindig csak részleteiben alakított ki egységes szempontokat a nem vagyoni kártérítés megítélésének két fő kérdése – a jogalap és az összegszerűség – vonatkozásában. Nem sajátosan magyar probléma ez, hiszen az európai államok már lezárult vagy még folyamatban lévő kodifikációinak is középpontjába került az erkölcsi károk polgári jogi megtérítésének kérdése, és a megoldások, elfogadott álláspontok gyökeresen különböznek egymástól még azonos jogcsaládhoz tartozó államok tekintetében is. Bár véleményem szerint sosem lehet majd sem jogalkotói, sem jogalkalmazói szinten olyan formába önteni a nem vagyoni kártérítés szabályait egyetlen államban sem, hogy az rugalmasan és problémamentesen alkalmazható legyen valamennyi ezzel kapcsolatos jogvitában, azonban feltétlen cél kell, hogy legyen egy koherens és legalább egy államon belül egységes megítélés alá eső gyakorlat/szabályanyag kidolgozása és elfogadása hazánkban is. A jelenleg alkalmazott európai megoldások már nem tagolhatók olyan egyszerűen

kontinentális vagy angolszász eredetű jogrendszerre, mint a polgári jog számos más területén. A különbség sokkal élesebb, szembetűnőbb, ami a hazai jogászság számára azt a segítséget nyújtja, hogy nem feltétlenül két modell közül kell választani, hanem akár több modell részét is egyébe lehet gyúrni. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy az egységes európai magánjog kialakításának érdekében létrehozott külön európai munkacsoport[6] is megállapította, hogy a közös jellemzők, gyökerek és dogmatikai alapok megtalálása talán egyetlen más magánjog jogintézmény esetében sem olyan nehéz, mint a személyiségi jogok megsértését szankcionáló nem vagyoni kártérítésnél.

E tanulmány célja, hogy a morális kártérítés/sérelemdíj hazai és külföldi aktuális részproblémáinak összehasonlító jellegű bemutatásával körvonalazza azokat a főbb jellemzőket, amelyek mentén egy általam hatékonynak gondolt hazai személyiségvédelmi jogintézmény felépíthető lehet.

A JOGELLENES MAGATARTÁS MINT A SZEMÉLYISÉGVÉDELEM KÖZPONTI ELEMÉ

Az új Ptk. a sérelemdíjat a személyiségi jogi részben tervezi elhelyezni. A rendszertani elhelyezés és a funkciókeresés során leszögeztük, hogy a klasszikus kárkötelem lényeges eleme, a kár a személyiségi jogsértések esetén gyakran bizonyíthatatlan, illetve semmiképpen sem határozható meg olyan objektív paraméterek alapján, mint a vagyoni kártérítés szabályainál. A bizonyítás sikerességéhez, és így a sérelemdíj jogalapjának megtalálásához a személyiségi jogokat, valamint az ezeket sértő jogellenes magatartást kell a vizsgálat középpontjába állítani.

A személyiségi jogok természete

A személyiségi jogok meghatározásához a személyiség jogi fogalmából kell kiindulni. Petrik Ferenc értelmezésében „a személyiség a test és a szellem elválaszthatatlan egysége, amely kifejezésre juttatja az egyén viselkedését és gondolkodását, ez a viselkedés és gondolkodás jelenti a személyiség értékminőségét, azt, amiben a személyiség különbözik mástól és ami lehetővé teszi, hogy más legyen, mint a többi. A személyiségi jog az általánosan jellemző értékminőséget védi. A személyiségi jogok ennek érdekében egyfelől megteremtik az ember önmegvalósításának feltételeit (elsősorban az egyén autonóm szférájának körülhatárolásával), másfelől biztosítják, hogy e feltételeket - a magánszférát - senki jogtalan külső beavatkozással meg ne sérthesse”. [7] Az emberi személyiség a fogalomból is következően egyénről egyénre más és más tartalommal töltődhet meg. Minden embernek van személyisége, és minden embert megilletnek a személyiségi jogok. A személyiség értékminősége és az embert ez alapján megillető személyiségi jogok azonban mindenki esetében más minőségben vannak jelen. [8] A polgári jog feladata e téren, hogy az ember szellemi értékét, szubjektumát, valamint az embernek az anyagi világban megjelenő testi lényegét védje a jogtalan behatásokkal szemben. [9]

A személyiségi jogokat el kell határolnunk az emberi jogoktól, melyek a nemzetközi jog és az alkotmányjog tárgykörében bírnak jelentőséggel. Az emberi jogokat olyan jogosultságokként foghatjuk fel, amelyek a polgári jogi értelemben vett személyiségi jogokon túl (gyakran azonban személyiségi jogokat is magukban foglalva) az embert már nem saját közegében, hanem abban a társadalmi környezetben vizsgálják, amelyben él. [10] Ebből következik, hogy az emberi jogok kategóriája a személyiségi jogoknál jóval tágabb jogosultságokat jelent, hiszen polgári, politikai jogokat, gazdasági, szociális, kulturális jogokat épp úgy magában foglal, mint néhány alapvető személyiségi jogot. A személyiségi jogok az emberi személyre koncentrálnak, és nem a társadalomban való részvételre fókuszálnak, hanem az individuum kiteljesedésére. A személyiségi jogok kategóriája azonban egy ponton mégis tágabb az emberi jogoknál. Az emberi jogok csak akkor válhatnak emberi jogokká, ha azokat nemzetközi

egyezményekben, országhatárokat átlépő módon deklarálják. Az emberi jogok ebből következően sosem jelentenek generálklauzulákat, hiszen mindig pontosan meghatározott jogosítványokról beszélnek az államok közötti egyezmények. A személyiségi jogok azonban pontosan abból a tényből következően, hogy az ember szubjektuma egyéneként különböző, valamennyi modern államban – így hazánkban is – általános személyiségvédelemből indulnak ki, azaz tartalmazznak olyan generálklauzulát, amellyel a külön nem nevesített személyiségi jogok is védhetővé és elismertté válnak.

Személyiségvédelem a polgári jogban

A személyiségi jogoknak a magyar polgári jogban három kútfője található meg: azok a nemzetközi egyezmények[11], amelyek az emberi jogok között személyiségi jogokat is felsorolnak; az Alkotmány[12] XII. fejezete, mely az alapvető jogok katalógusát tartalmazza; a Ptk. alapelvei és személyiségi jogi fejezete. Az Alkotmány és a Ptk. rendelkezései között azonban elsősorban a cél tekintetében van jelentős különbség. Az Alkotmány deklarálja a legfontosabb személyiségi jogokat, valamint kimondja a személyiség általános védelmét.[13] A polgári jog feladata, hogy sajátos eszközeivel a deklarációt valódi garanciává fordítsa, és olyan hatékony jogvédelmi eszközöket biztosítson, amellyel a személyiségi jogok megsértése megelőzhető, illetve a már bekövetkezett sérelem orvosolható.

Mielőtt megvizsgálánk a személyiségi jogok megsértését jelentő jogellenes magatartás főbb sajátosságait, el kell különítenünk a személyiségi jogok elleni jogszerű és jogellenes magatartások körét. A személyiségi jogoknak ugyanis nem mindegyike abszolút. Az Alkotmány maga különböztet ún. abszolút, korlátozhatatlan anyajogok (élethez, emberi méltósághoz való jog), valamint egyéb személyiségi jogok között. A korlátozhatatlan anyajogokat még maga az állam, annak szervei sem korlátozhatják, sérthetik vagy csorbíthatják. Az ide nem tartozó egyéb jogokat azonban meghatározott feltételekkel lehet ideiglenesen korlátozni. Az Alkotmánybíróság értelmezésében egy alapjog csak akkor korlátozható, ha valamilyen másik alapjog védelme indokolja a korlátozást, a felállított korlátok nem okoznak nagyobb hátrányt, mint amelynek elhárítására törekedtek (arányosság követelménye), valamint az alkalmazott korlátozásnak alkalmasnak kell lennie a kívánt cél (másik alapjog védelme) elérésére.[14] Az alapjogok kapcsán azonban csak akkor lehet jogszerű a korlátozás (lényegében az alapjogok megsértése), ha azt valamely állami szerv teszi. Az állampolgároknak főszabály szerint nincsen joguk korlátozni az alapjogokat sem a másik egyénnel szemben. A polgári jog pontosan ebből a teóriából kiindulva mondja ki általános jelleggel, hogy a személyiségi jogokat senki nem korlátozhatja, és kizárni sem lehet őket.[15] A magánjog ugyanis az egyének egymással kapcsolatos jogilag releváns életviszonyait szabályozza, és két ember relációjában nem lehet jogszerű, ha egyikük a másik személyiségi jogait bármely indokra hivatkozva is korlátozza. A személyiségi jogok megsértésébe csak szűk körben lehet beleegyezni, azonban ez nem sérthet és nem veszélyeztethet társadalmi érdeket. A beleegyezést kizárólag maga a személyiségi jog jogosultja (a sértett) adhatja meg.[16]

A polgári jogi személyiségvédelem eszközzrendszere egy kettős szisztémán alapul. A történeti fejlődés kezdeti szakaszában a büntetések alkalmazása mellett jelentek meg azok a napjaink polgári jogában objektív jogkövetkezményeknek nevezett erkölcsi-jogi szankciók, melyek a sérelmet szenvedett fél számára elégtételt kívánnak nyújtani. Ide tartozik a jogsértés tényének bírói megállapítása, a jogsértés abbahagyására és a jogsértéstől való eltiltásra kötelezés, az elégtételadás, a sérelmes helyzet megszüntetése, valamint a jogsértő tárgy megsemmisítése.[17] Ezek a jogintézmények problémamentesen, a jogsértő felrőhatóságától függetlenül a sérelmes helyzet megszüntetését célozzák, valamint erkölcsi elégtételt nyújtanak a jogaiban sérelmet szenvedett félnek. Alkalmazásukkal azonban a jogsértés alatt elszenvedett személyi hátrányok nem kerülnek ellentételezésre. Ezért alkalmazza a polgári jog a témánk szempontjából különös jelentőséggel bíró nem vagyoni kártérítést, mint a jogsértő személy

felróhatóságához kötődő szubjektív alapú jogkövetkezményt. A magyar polgári jog említi továbbá a közérdekű célra fordítandó bírság eszközét is, ami azonban amellet, hogy anakronisztikus, a gyakorlatban is rendkívül ritkán alkalmazott jogvédelmi intézmény. A közérdekű célra fordítandó bírság törvényi előfeltétele ugyanis a kártérítés megítélése, és a bíróság azon meggyőződése, hogy a kártérítésként megállapított összege nem áll arányban a felróhatóság súlyával. Az új Ptk. a közérdekű célra fordítandó bírságot kiveszi a jogvédelmi eszközök köréből. Az objektív és szubjektív alapú szankciók egymás mellett is alkalmazhatók abban az esetben, ha a jogsértő fél felróhatóan cselekedett.

Európai modellek

A kárkötelem szempontjából a jogellenesség központi elem a kártérítés megítélésének folyamatában. A sérelemdíj kapcsán a fent tárgyalt személyiségi jogok megsértésénél a jogsértő magatartásának jogellenesnek kell lennie. A jelenlegi nem vagyoni kártérítés és a tervezett sérelemdíj kapcsán is alkalmazhatók azok a vagyoni kártérítés körében kimunkált szabályok, amelyek a jogellenességet kizáró okokat tartalmazzák: jogos védelem, végszükség, károsult beleegyezése, rendeltetésszerű joggyakorlás. Mivel a személyiségi jogok a törvény védelme alatt állnak, így valamennyi személyiségi jogot sértő magatartás jogellenesnek minősül, kivéve, ha a fenti kizáró okok valamelyikét bizonyítja a per alperese. A magatartás tehát akkor lehet jogellenes, ha

- más személy személyiségi joga ellen irányul (és a törvényi definíció szerint azt meg is sérti),
- az alanyi jog sérelme a nem vagyoni kártérítés kapcsán károsodást, valamilyen hátrányt idéz elő,
- jogszabály nem engedi meg kifejezetten a sérelemokozást.[18]

A jogsértés tehát attól jogsértés hazánkban, hogy a törvény rendelkezéseit sérti, azaz a személyiség védelmét garantáló generálklauzulába vagy a nevesített személyiségi jogokkal foglalkozó valamely törvényhelybe ütközik. Az Egyesült Királyságban azonban a nem vagyoni kártérítést nem kizárólag a szűk értelemben vett személyiségi jogok megsértésének szankciójaként alkalmazzák. Felmerül ugyanis az érdekek kérdése. Az érdeksérelmek jellemzően kívül rekednek a hazai és a kontinentális jogrendszerek védelmi körén, hiszen ezek már oly mértékben szubjektív, általánosságban teljesen meghatározhatatlan fogalmak, amelyek akár parttalan jogvitákat, bizonyíthatatlan tényállításokat is szülhetnek. Az angol jog azonban az egyéni érdekeket a nem vagyoni kártérítés segítségével mégis védelemben részesíti. Hazánkban a jogellenesség szigorúan a jogba való ütközést jelenti, azonban Angliában ez kiegészül az ún. jó erkölcsbe ütközés (contra bonos mores) vizsgálatával is.[19] Abban az esetben ugyanis, ha az igényérvényesítő valamely érdekének a megsértésére hivatkozik (pl. időkiesés, nyugtalanság, kellemetlenség érzése), akkor a bizonyítás jogi mederbe terelése érdekében a bíróság az ezt kiváltó magatartás vizsgálatát helyezi előtérbe. Mivel a nyugtalanságot, kellemetlenséget szinte lehetetlen más számára is nyilvánvaló módon bizonyítani, így a bíróság arra fókuszál, hogy a hivatkozott, ezt előidéző magatartás erkölcsileg elítélhető-e. Véleményem szerint ez a szabály kiválóan alkalmas arra, hogy igazán rugalmasan reagáljon a társadalmi változásokra. Mivel a magyar jog is ismeri a jó erkölcs fogalmát a kötelmi jog körében, így – kellő bírói mértéktartással ugyan – akár a sérelemdíj kapcsán is alkalmazható lenne olyan esetben, amikor konkrét személyiségi jog sérelmét nem lehet kimutatni, azonban a magatartás maga erkölcsileg súlyosan elítélendő. Ebben az esetben azonban kiemelten figyelni kell arra, hogy nehogy tisztán büntetéssé váljon a sérelemdíj. Lényegében ez a közérdekű célra fordítandó bírság helyébe is léphetne modern alapokon, és a társadalom rosszállását a felperesnek fizetendő sérelemdíj összegében lehetne megtalálni.

A bírói gyakorlat hazánkban számos nevesített és a bíróságok, esetleg Alkotmánybíróság által kimunkált[20] személyiségi jog megsértésénél ismert el nem vagyoni kártérítés iránti igényt.

Az esetek nagy többsége az élethez, testi épséghez fűződő jog megsértésére alapított igényeket találta befogadhatónak. A becsület, jó hírnév megsértésével kapcsolatban[21], a lelkiismereti és vallásszabadsággal kapcsolatban[22], a magánélethez való joggal kapcsolatban[23] is számos jogesetet találunk. A fő kérdés azonban továbbra is az marad, hogy a jogellenes magatartás vizsgálata során hogyan szűrhetjük ki az ún. bagatell sérelmeket. A bíró könnyű helyzetben van mindaddig, amíg fel tud ismerni a konkrét eset kapcsán olyan személyiségi jogot, amelyet az alperes megsértett, és valamely jogszabályunk nevesít. Az új személyiségi jogok felfedezése – íratlan szabályként ugyan, de – a felsőbb bíróságok privilégiuma. Az új Ptk. által bevezetni tervezett sérelemdíj azonban nem szól a jogellenes magatartás milyenségéről, így nem ad támpontot arra az esetre, ha a felperes valamilyen nyilvánvalóan bagatell sérelmére hivatkozva, indokolatlanul pereskedik.[24] Mivel a sérelemdíj már nem tartalmazza fogalmi elemként a hátrány bekövetkezését, így más módon kell meggyőződni arról, hogy nem jelentéktelen sérelemre hivatkozik-e a „károsult”. Véleményem szerint a magyar jogalkotás számára is megfontolható megoldást jelentene a holland komoly jogsértés (seriousness requirement) klauzulájának átvétele legalább a jogalkalmazás szintjén.[25] A holland klauzula a fájdalomdíj iránt indított eljárásban a jogellenes magatartás vizsgálatára helyezi a hangsúlyt. A bíró annak eldöntésére, hogy van-e az igényérvényesítő félnek jogalapja a fájdalomdíj összegének követelésére, a per tárgyát képező jogsértő magatartást két szűrőn engedi át:

- Az objektív szűrő során a bíró azt vizsgálja, hogy az alperes által kifejtett magatartás vajon alkalmas volt-e valamely elismert és védelemben részesített személyiségi jog megsértésére. Ennek megállapításához a bíró tapasztalati tényeket, saját erkölcsi ítéletét, a társadalom elvárásait, jogalkotói szándékokat vesz figyelembe. Ha az objektív szűrőn fennakad a vizsgált magatartás, akkor a fájdalomdíj megítélésére alapos igénye van a felperesnek.
- Amennyiben az objektív szűrőn átszűrik a magatartás, a bírónak meg kell vizsgálnia a szubjektív szűrő kritériumai szerint is. Itt a fő kérdés az, hogy a magatartás az adott, konkrét károsult viszonylatában sértett-e valamilyen személyiségi jogot.[26] A szubjektív szűrő esetében már a károsult személyi körülményei nagy szerepet játszanak. Például egy objektíve egyébként ártalmatlannak tűnő kijelentés egy depressziós, önértékelési zavarokkal küzdő károsult esetében lehet becsületsértő, ha a károkozónak a károsult személyiségéről megfelelő ismerete van.

A holland klauzula álláspontom szerint hatékonyan szolgálná a bagatell sérelmek kiszűrésére való törekvést. Az elmélet nagy előnye, hogy nem köti meg a bíró kezét. A komoly jogsértés hazai jogba való átültetésével egyfelől jogalapot találna a bíró arra, hogy különbséget tegyen a hozzá érkező igények között, másfelől szabad mérlegelési jogát nem csorbítaná, sőt erősítené azt. Erre azért is különösen nagy szükség van Magyarországon, mert félő, hogy a sérelemdíj jelen elképzelések szerint minimális jogszabályi rendelkezések körében megfogalmazott, kötetlen formájában akár a másik oldalra is elbillentheti a hazai jogalkalmazást: túlzottan engedékeny, szinte valamennyi kereseti kérelemnek helyt adó ítélezés irányába. Ez pedig – annak ellenére, hogy a jelenlegi joggyakorlatra a jogalap megállapítása és az összegszerűség tekintetében egyaránt a visszafogottság igaz – akár a sérelemdíj létét kérdőjelezhetné meg.

AZ ERKÖLCSI KÁR

Annak ellenére, hogy pozitív változásként értékelhetjük az új Ptk. sérelemdíj koncepciójában a jogintézmény kárszemlélettől való viszonylagos függetlenítését, a nem vagyoni sérelem még fontos szerepet játszik/játszhat az ítélezésben. Annál is inkább igaz ez, hiszen az átállás várhatóan nehéz lesz a jelenlegi, még mindig hátrányközpontú ítélezésről a sérelemdíj alkalmazására.[27] Hazánkban a nem vagyoni kártérítés felelősségtan keretében való elhelyezéséből következően – bár már korántsem annyira szigorúan, mint 1992. előtt – a bírói

gyakorlat elsődleges reakciója a kereseti kérelemmel kapcsolatban valamilyen igazolható kár, hátrány felfedezése. Ez kézenfekvő megoldás, hiszen a hatályos Ptk. rendelkezéseiből adódóan a kártérítés szabályait kell alkalmazni a nem vagyoni kártérítés esetében is. Amennyiben van sérelem, hátrány, kár, úgy a vagyoni kártérítéshez hasonló módon folyhat tovább a per. A kár ugyanis általánosan elfogadott polgári jogi definíció szerint minden olyan vagyoni és személyi hátrány, amely valamely károsító esemény következtében alakul ki.[28] A személyi károk így a generális definícióból kiindulva részét képezik a kár fogalmának. Ha a bíró tud konkrét kárt felfedezni az adott esetben, akkor már csak a kárhoz rendelt kártérítési összeg tekintetében teszi ki magát kockázatnak az esetleges másodfokú eljárás esetén. Az alábbiakban néhány külföldi jogrendszer segítségével hívásával igyekszünk megtalálni a személyi kár fogalmát, a nem vagyoni kárként értékelhető esetek körét.

Az erkölcsi kár definíciói Európában

A korábban már hivatkozott Osnabrück Working Group on Torts elkészült dokumentumában[29] az egységes európai magánjog kialakítására törekedve tipizálta a nem vagyoni kárként értékelhető tényállásokat az akkor még 15 EU tagállam jogát megvizsgálva. Valamennyi tagállam elismeri, és a kártérítés/fájdalomdíj eszközével védelemben részesíti az olyan személyiségi jogsértéseket, amelyek fizikai sérülésekkel járnak együtt. A fizikai sérülések esetében kivétel nélkül az élet, testi épség, egészséghez való jog megsértésével állunk szemben. A látható nyomot hagyó jogsértések esetében az ítélezés viszonylag rugalmas valamennyi tagállamban a jogalap megállapítását tekintve. Ez köszönhető annak, hogy a vagyoni kártérítésnél irányadó joggyakorlat mentén lehet megtalálni a nem vagyoni kártérítés jogalapját is. A fizikai sérülések azok a „kárfajták”, amelyek a legtöbbször még az írott jogi rendelkezések körében is megtalálhatók, mint a nem vagyoni kártérítés/fájdalomdíj külön nevesített esetei.[30] Problémásabb, amikor a fizikai sérülés mellett pszichés sérelmeket is generál a jogsértés. Ebben az esetben kérdéses, hogy a fizikai sérülés miatt a sérelmet elszenvedett felet megillető összeg növelhető-e azon az alapon, hogy a fizikai hátrányok mellé a külvilágban nem nyilvánvalóan érzékelhető lelki vagy mentális sérülések is társulnak. Az európai jogrendszerek ebben a kérdésben erős megosztottságot képviselnek. Az Egyesült Királyságban és Franciaországban ezek a pszichés károsodások – amennyiben fizikai sérülések mellett jelentkeznek – orvosilag igazolható voltuktól függetlenül kifejezésre jutnak a kártérítési összegben, azaz az egyébként megítélni szándékozott kártérítési összeget egyértelműen növelik. E felfogás mellett meghúzódó alapkoncepció az, hogy a fizikai sérülések jellemzően mindig eredményeznek lelki megrázkódtatásokat is a sérelmet szenvedett személy pszichéjében, így ezek külön bizonyítás nélkül is, a károsult hivatkozása esetén befogadható igényeket képeznek.[31] A kontinentális jogrendszerek többsége (pl. Németország, Ausztria, Olaszország) azonban pont azon az alapon tagadja ezeknek az igényeknek a jogosságát, hogy a „súlyosabb” fizikai sérülések a lelki károsodásokat természetesen magukba olvasztják. A „többen benne van a kevesebb” elvől kiindulva nem veszik figyelembe a károsult ilyen jellegű hivatkozásait.[32] Végül a legnehezebben bizonyítható és egyben leginkább problémás eset, amikor a felperes kizárólag pszichés sérelmekre hivatkozik, melyek valamilyen személyiségi jogsértés következtében álltak elő. Ebben az esetben az európai államok bíróságai szinte kivétel nélkül orvos szakértőt vesznek igénybe annak bizonyítására, hogy igazolható sérülésekről (kóros elmeállapot kialakulása, elmebetegség meghatározott fokai, súlyos személyiségzavar, stb.) van-e szó. Az orvosilag nem igazolható sérelmek kívül maradnak az igényérvényesítésen. Az Egyesült Királyság az egyetlen olyan európai ország, ahol orvosi verifikáció nélkül is befogadható a kártérítési igény, amennyiben valamely érdeksérelem felfedezhető a jogsértő magatartás következtében, vagy maga a jogsértő magatartás egyébként a jó erkölcsbe ütközött.[33] Véleményem szerint a hármas tipizálás eseteit átnézve célszerű lenne, ha ez az elkülönítés annyiban módosulna hazánkban és Európában egységesen egyaránt, hogy a fizikai sérülésekkel párosuló pszichés

sérelmek esetében a pszichés sérelmek jogi sorsát attól tennék függővé a bíróságok, hogy ezek orvosilag igazolhatók-e vagy pedig nem. Abban az esetben ugyanis, ha a pszichés sérüléseket orvosilag igazolni lehet, indokolatlan a „több magába olvasztja a kevesebbet” német koncepció alkalmazása, hiszen már egy önálló sérelemről van szó, amely mindenképpen figyelmet érdemel a kártérítési összeg meghatározásánál.

Kárfajták az Egyesült Királyságban

Az angol jog esetjogi szemlélete egy álláspontom szerint nagyon koherens és precízen kimunkált kárfogalmat szült az elmúlt évszázadok során annak ellenére, hogy kodifikált formában ezek a már bevett ítélkezési állandók a mai napig nem jelentek meg. Az angol common law éles határvonalat húz a vagyoni (general damages) és a nem vagyoni károk között (special damages). A határvonal lényege, hogy csak a vagyoni károk körét definiálja kimerítően, és az azon kívül rekedő, bíró által hátrányként értékelt minden más körülmény a nem vagyoni kár kategóriájába kerül. A vagyoni károk négy megfogalmazása ismeretes az Egyesült Királyságban:

- minden olyan hátrány, amely bármely jogalanyt vagyonában ér (vagyoncsökkenés, vagyon értékvesztése, megsemmisülés, stb.);
- pénzben okozott károk, melynek különös esetét jelenti az elmaradt haszon kérdése;
- immateriális javakban esett károk (ide tartoznak a szerzői jogok megsértésével együtt járó vagyoni károk és az értékpapírok megsemmisítésével, megrongálásával okozott károk);
- minden olyan kár, amely ingó vagy ingatlan vagyontárgyban következik be.

Ha a bíróság előtt olyan jogvita merül fel, amelyben a fenti kategóriákba be nem illeszthető hátrányokra hivatkozik a felperes, akkor ezek a hátrányok – feltéve, ha a bíró ezt jogi értelemben hátránynak minősíti – nem vagyoni károknak minősülnek.[34] A nem vagyoni károk köre ebből következően meglehetősen széles. Megemlíthető itt a fájdalom és szenvedés valamennyi formája, a kellemességérzet elvesztése, a becsület, jó hírnév csorbulásai, mentális és fizikai sérelmek. Külön kárfajtát képez a rosszhiszemű perlekedővel szemben érvényesíthető igényfajta, a torts actionable per se, ahol a hangsúly azon a hátrányon van, hogy az igényérvényesítő felet a jogsértő alaptalanul fogta perbe vagy büntetőeljárásban alaptalanul vádolta.[35] Szintén sajátosan angol jogintézmény a tort upon general trust in social institutions is. Ez a tort azoknak a nem vagyoni károknak a megtérítésére szolgál, melyek abból adódnak, hogy a társadalom valamely tagja elveszti bizalmát egy közintézményben, az állami apparátus törvényes működésében. Az ide sorolható sérelmek kiváltó oka szabálytalan eljárás, közigazgatási jogkörben okozott – akár vagyoni – kár, vagy szélsőséges esetben jogalkotói aktus is lehet.[36] A nem vagyoni károk szerteágazó rendszerét bonyolítja az, hogy két additional damages, azaz kiegészítő kárfajta is ismeretes az angol jogban. A contemptuous damages lényege, hogy azon az alapon fog a bíró az egyébként szokásos ítélkezéstől eltérni a kártérítési összeg kalkulálása során, hogy a jogsértő vétke (intention) különösen magas fokú volt. Az angol bíróságok ezzel a kárfajtaival kívánják azt a pszichés sérelmet ellentételezni a felperesnek, amelyet a jogsértő durva és különösen súlyos vétkevel elkövetett magatartása indukált még akkor is, ha a várhatónál lényegesebb kisebb tényleges sérelmet okozott a jogsértés. A másik kiegészítő kárfajta a korábban már ismertetett, és az elégtétel eszme szélsőséges felfogását jelentő példastatuáló kártérítés, az exemplary damages.[37]

Az angol kárfelfogás mindenképpen közelebb viszi a jogalkalmazót ahhoz, hogy különböztessen vagyoni és nem vagyoni károk között. Nem hiszem azonban, hogy hazánkban a két kárfajta ilyen formában való kodifikálása célravezető lehetne. A vagyoni károk fogalma könnyen megadható, azonban ott a vagyonban bekövetkező hátrány, értékcsökkenés megjelölés bőven elegendő ahhoz, hogy a vagyoni károk körét meg tudjuk határozni. A sérelemdíjra vezető eseteknél azonban a személyiségi jogok végtelensége miatt kizárt, hogy a

„nem vagyoni” sérelmeket megfogalmazhassuk. Az viszont megfontolandó lehet a hazai joggyakorlat számára is, hogy az angol jogi ítélkezés keretében abszolút elvekké vált sérelmeket esetről esetre a Legfelsőbb Bíróság munkálja ki.

A német fájdalomdíj

A német BGB hatálybalépésekor három olyan intézményt ismert, amely kapcsolatban áll a nem vagyoni károkkal: Immaterialer Schaden[38], Schmerzensgeld[39], Beiwohnung. Az Immaterialer Schaden a magyar jogban külön nem nevesített kárkategória, amely minden olyan vagyoni hátrányt foglal magában, amely valamely személyiségi jogsértés következtében alakul ki. Itt a jogsértés következtében szükségessé vált kórházi kezelés vagy gyógyászati segédeszközök költségét, a temetkezési költségeket, a keresetkiesés megtérítését lehet kérni. Ezek tehát vagyoni károk, azonban a BGB külön nevesíti őket, és ezzel kiemeli azokat más vagyoni károk köréből. A szabályozás indoka, hogy ne fordulhasson elő az a szituáció, amikor a bíró a személyiségi jogsértés következtében megítélhető fájdalomdíjat összevonja az ugyanazon jogsértéssel szoros okozati kapcsolatban lévő vagyoni károkkal. A német bírónak tehát pontosan számot kell adnia, hogy milyen kártérítési összeget ítél meg vagyoni, és melyiket nem vagyoni alapon. A Schmerzensgeld, a német fájdalomdíj az, ami a fogalmaink szerinti nem vagyoni kártérítés valódi esetkörét jelenti. A fájdalomdíj kártérítési jogintézmény, és ebből következően az igényérvényesítő fél köteles valamilyen hátrányt igazolni, mely a bíró számára is nyilvánvaló. A hátrányközpontúság megnyilvánul abban, hogy a fizikai sérüléssel nem járó hátrányokat (mentális, pszichés sérülések) csak akkor tekintik a fájdalomdíjra jogosító sérelemnek, ha az orvos igazolja, vagy a BGB valamely szakasza azt külön nevesíti. Ez a merev felfogás az indoka annak, hogy – bár a BGB tartalmaz személyiségi jogi katalógust – a fájdalomdíj körében a német polgári törvénykönyv külön nevesít olyan jogsértéseket, amelyek fájdalomdíj iránti igény alapját jelenthetik. Ezek tipikusan olyan jogsértések, melyek nem szükségképpen járnak együtt fizikai sérülésekkel, azonban a jogalkotó a társadalmi elvárásoknak is megfelelően védendő jogként definiálja őket: ide tartozik a személyi szabadság megsértése, a magánlakás megsértése, a becsületsértés, a jó hírnév megsértése. A harmadik kárfajtát a német Alkotmánybíróság 2002-ben száműzte a BGB-ből, mert a Beiwohnung – amely a jegyesség felbontása miatt követelhető kártérítést jelentette – diszkriminatív módon került szabályozásra, csak a nők számára nyújtott jogvédelmet.

Az alapvetően hátrányszemléletű német felfogás azonban napjainkban lazulni látszik. Nem a BGB módosítása, hanem a joggyakorlat fejlődése az, amely olyan jogosultságok megsértését is felruházza ún. vélelmezett hátrányokkal, amelyek a törvényben nem szerepelnek. Ilyen például az emberi méltósághoz való jog. 2004-ben az ICE vonaton az öblítő rendszer meghibásodása miatt a vonatkísérők a szerelvény valamennyi mosdójának lezárására kényszerültek. A hátralévő kétórás távon tehát az utasoknak nem állt rendelkezésükre sem kézmosó, sem WC. A felperes ezt szóvá tette a kalauzoknak, akik továbbra sem tettek semmit. Felperes a következő állomáson, távol céljától leszállt a vonatról. Keresetében menetjegye és pótjegye visszafizetése mellett emberi méltósághoz való jogának megsértése miatt fájdalomdíjat követelt a német vasúttársaságtól. A bíróság befogadhatónak találta a felperes keresetét, ugyanis a társaság üzletszabályzatában és általános szerződési feltételeiben megtalálható volt a szolgáltatások pontos leírása, köztük „a kulturált WC és mosdóhelyiségek biztosítása az út teljes tartama alatt” kitétel is. A bíróság ítéletében megállapította, hogy a vasúttársaság az öblítő rendszer meghibásodásával nem mentesül annak a felelőssége alól, hogy az utasok elöl elzárja ilyen hosszú időtartamra az általa egyébként garantált, az utasok szükségleteinek kielégítését célzó mellékhelyiségeket, és ezzel őket szükségleteik visszatartására kényszerítve sanyargassa, emberi méltóságukban megalázza.[40]

A személyiségi jogsértéssel összefüggésben felmerülő vagyoni és nem vagyoni károk éles különválasztása nem indokolt a magyar jogban. A joggyakorlatban nem jelentkezett még

hazánkban problémaként az, hogy a nem vagyoni károk összegébe beolvasztva értékelte volna a bíróság a vagyoni sérelmeket. A német kettébontás azonban célszerű lehet akkor, ha megvizsgáljuk a kártérítés/fájdalomdíj megítélésének módozatait. A magyar jog az egyösszegű és a járadék formájában megítélhető kártérítést ismeri. Azonos jogcímen azonban nem lehet megállapítani a kettőt egymás mellett.[41] A német jog ennél rugalmasabb, és a két kártérítési mód minden irányú kombinációját engedi: egyösszeg és járadék, egyösszeg százalékában meghatározott járadék, egyösszeg és határozott ideig folyósítandó járadék. A magyar jogban azonban nem bír a kérdés relevanciával, hiszen mivel egyértelműen a vagyoni károk körébe tartozónak ismerjük el a keresetkiesést, kórházi kezelés költségeit, így a nem vagyoni kártérítéstől/sérelemdíjtől különböztetve akár járadékot, akár egyösszeget is alkalmazhat a bíróság.

A német jog követésre méltó vívmánya azonban az, hogy a Német Szövetségi Felsőbíróság (BGH) kimunkálta azokat a szempontokat, amelyek a fájdalomdíj összegének megállapítása során irányadók a bíróságok számára. Ezek a szempontok nem a károsult vagy a károkozó személyi körülményeihez igazodnak, sokkal inkább az ítélkezés jogtechnikai módjára vonatkoznak[42]:

- A bírónak meg kell indokolnia azt saját erkölcsi értékítélete szerint, hogy az általa kalkulált fájdalomdíj összegét miért tartja igazságosnak a sérelemhez mérten.
- Ha a károkozó egyben biztosított is, úgy a bírónak külön ki kell térnie arra az indokolásban, hogy figyelembe vette az ítélet gazdasági következményeit is (pl. a hasonló körben tevékenykedő biztosítók drasztikus díjemelésbe kezdenek a magas összegű fájdalomdíj iránti igény elismerését követően).[43]
- A fájdalomdíj összegének a jogsértés következtében előállt sérelem fokával és súlyosságával arányban kell állnia. Itt elsődleges bizonyítási eszköz az orvos szakértői vélemény.
- A bírónak figyelemmel kell lennie a hasonló jogsértések körében született korábbi ítéletekre, és indokolnia kell az ezektől összecszerűség tekintetében való túlzott eltérést. Az indokolás ezen része nem alapulhat személyes meggyőződésen, csakis a jogeset kapcsán ismertett és az eljárás során bizonyítást nyert tényeken.[44]

Bár ezek az előírások érdemben nem érintik a fájdalomdíj, sérelemdíj, nem vagyoni kártérítés jogalapját, azonban fontos ítélkezési szempontokat tartalmaznak, melyek bár első ránézésre megkötik a bíró kezét, azonban véleményem szerint inkább támpontot adnak számára arra vonatkozóan, hogy milyen elvek mentén kalkulálja a kár összegét.

Praetium affectionis

A nem vagyoni kár fogalmával kapcsolatban a római jog kora óta állandóan felmerülő kérdés az előszereteti érték problémája. Az előszereteti érték a kontinentális jogokban jellemzően kizorul a befogadható igények köréből, hiszen teljesen szubjektív, bizonyíthatatlan „hátrányokat” jelöl. Az Egyesült Királyság és Anglia azonban speciális feltételekkel ismeri az előszereteti értéket, és azt nem vagyoni kártérítésként kezeli. Franciaországban az előszereteti értéket „sokk-károknak” nevezik.[45] A sokk-károk lényege, hogy valamely olyan élő organizmus (jellemzően háziállatok) elvesztése miatt a felperesnél jelentkező fájdalom, megrázkódtatás képezi az igényérvényesítés alapját, amelyhez a felperest speciális emocionális viszony fűzte. Ez az érzelmi kapcsolat azonban a francia jog alapján csak állatokhoz kapcsolható, dologban esett károknál előszereteti értékre nem lehet eredményesen hivatkozni. Angliában a helyzet már teljesen más. A dolgok (tangible property), testi tárgyak bármelyikéhez kapcsolható előszereteti érték, és az értékelhető is a kártérítési per során. A kiindulópont azonban az, hogy a károsodott vagyontárgyhoz a felperest valamilyen igazolható érzelmi viszony fűzte. Az igazolhatóságon nagy hangsúly van, hiszen az okozati összefüggést csak ezen a kapcsan keresztül lehet olyan szorosra fűzni, hogy az egyébként irányadó

okozatossági elméleteknek megfelelően. Az előszereteti értékre alapított kártérítési igénynek azonban csak akkor lehet helye, ha a per során bizonyítható, hogy a jogsértőnek tudomása volt a vagyontárgyhoz fűződő eme speciális értéknövelő tényezőről, és ennek tudatában okozott kárt a dologban.[46] Véleményem szerint az előszereteti érték annyira szubjektív kategória, hogy nem kaphat helyet sem a kártérítési jogban, sem a sérelemdíj kapcsán. Az angol jogban meglévő feltételek sem elegendők arra, hogy kétséget kizáróan igazolhassunk valamilyen személyiségi jogsértést, és erre alapítva extra pénzfizetési kötelezettséget írjunk elő egy eredetileg csak vagyoni kárt okozó alperes részére.

A magyar sérelemdíj koncepció

A kár fogalmával kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy az új Ptk. által bevezetni tervezett sérelemdíj esetében már jelentőségét veszti az a jelenleg létező definíció, mely a kárról, mint vagyoni és személyi hátrányról beszél. Az új Ptk. koncepciójának első változata[47] - még a dualista felfogást követve - ketté kívánta bontani a jogintézményt, és a nem vagyoni kártérítést meghagyta volna a felelősségtan körében azzal, hogy szigorúan kártérítési jogintézményként erre a kártérítés szabályait vonatkoztatta volna. Az elképzelés szerint a nem vagyoni kártérítésnél mindenképpen igazolni kellett volna valamilyen személyi hátrányt a jogalap megállapításához, amely valamely személyiségi jog megsértéséből fakad.[48] A sérelemdíj pedig – ahogyan jelenleg tervezett formájában is – a személyiségi jogok megsértésének szankciójaként külön hátrány bizonyítása nélkül is alapot szolgáltatott volna arra, hogy a jogosult a jogsértőtől pénzüsszeget követeljen. Az eredeti elképzelés szerint a nem vagyoni kártérítés és a sérelemdíj az általános és speciális viszonyában állt volna egymással. Főszabály szerint egymás mellett nem lettek volna megítélhetők, hiszen a nem vagyoni kártérítés primátusa lett volna a főszabály. Ezt azt jelenti, hogy ha a személyiségi jogsértés igazolható, bizonyítható hátránnyal is járt volna, akkor a sérelemdíj megítélése szóba sem kerülhet, csak nem vagyoni kártérítés igénylésére van lehetőség. A sérelemdíj akkor kerül elő, ha a személyiségi jogsértésre – mint a jogellenes magatartásra – alapítja az igényérvényesítő keresetét. Ez alól egyetlen kivételt ismert a koncepció, amikor a nem vagyoni kártérítésként megítélhető összeg nem állt volna arányban a jogsértés súlyával. Ebben a körben kicsit a közérdekű célra fordítandó bírság probléma köszön vissza, hiszen jelenlegi modern polgári jogunktól idegen, nevelő hatású (már-már büntetőjogba hajló) motívumokat fedezhetünk fel.

Végül 2003-ban a koncepció és tematika a monista felfogás mellett döntött[49], és a nem vagyoni kártérítést nemcsak elnevezésében szüntette meg, de teljesen száműzte az elképzelések köréből. A személyiségi jogok megsértésének egyetlen szankciója a sérelemdíj lesz tehát. A sérelemdíj azonban megítélhető együtt a kártérítéssel, de csak akkor, ha a személyiségi jogsértés egyben vagyoni károkat is generált (kórházi kezelés, temetési költségek, gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök, élelemfeljavítás a kórházi tartózkodás során, hikommat járművek, keresetkiesés, stb.). Ebben a felfogásban pedig már jelentőségét veszíti az a tétel, hogy a kár fogalmába személyi sérüléseket is beleértünk. Kérdéses azonban, hogy a sérelemdíj összegének meghatározása során vajon a magyar bíróságok mennyire tudják majd érzékeltetni azokat a különbségeket, amelyek a személyi sérüléssel ténylegesen együtt járó jogsértések és a kizárólag a sérelmet szenvedett jogosult pszichéjében létező vélt vagy valós sérelmek között léteznek. A magyar elképzelés ebből a szemszögből mindenképpen újszerű megközelítés, hiszen – legalábbis rendszertanilag – egy erős átstrukturáláson esik majd át a nem vagyoni kártérítés jogintézménye. Az azonban féltő, hogy a kártérítési jogra való szükségszerű visszautalás vajon nem fordítja-e vissza a jogintézményt ismét a kártérítési jogba. Az elképzelést így gyakorlatilag analógiaként foghatjuk fel, hiszen a kár fogalmába az új Ptk. már nem fogja beleértetni a személyi sérüléseket, így a sérelemdíj kapcsán meghivatkozott kártérítési jog – mint mögöttes joganyag – ténylegesen analógiaként alkalmazható, még hozzá törvényi analógiaként (analogia legis).

ÖSSZEGRZÉS

A nem vagyoni, erkölcsi károk megtérítése még napjainkban is erősen megosztja az európai államok polgári jogászait. Valamennyi államban eltérő koncepciók, más-más társadalmi felfogásból táplálkozó ítélkezési állandók találhatók. A magyar jogalkalmazás számára mindenképpen szükséges a jogintézmény kodifikálása, amit az új Ptk. a sérelemdíj intézményén keresztül kíván megvalósítani. A sérelemdíj a személyiségi jogok elsődleges szankciójaként funkcionál majd, ezzel eldönteni látszik azt az évszázados vitát hazánkban, hogy felelősségtani vagy személyiségi joghoz kötődő jogintézményről van-e szó. Bár a felelősségtan köréből való kiszakítással és a jogintézmény átnevezésével következtethetünk arra, hogy a hátrány bekövetkezte és annak bírósági eljárásban való vizsgálata többé már nem lesz követelmény sem az igényérvényesítők, sem a bíróságok számára, azonban még mindig problematikusnak látszik a kártérítési jogra való visszautalás szüksézává kivitelezése. A kártérítési jog nélkülözhetetlenül része a nem vagyoni kártérítés és a sérelemdíj kérdésének. Azonban azt látnunk kell, hogy a klasszikus kártérítési előfeltételek (kár, jogellenes magatartás, okozati összefüggés, felróhatóság) eredeti, vagyoni károkra vonatkoztatott formájukban nem tarthatók a sérelemdíj körében. Véleményem szerint legalább a legfontosabb kérdésekben (hátrány bizonyításának mellőzése, teljes kártérítés elvének és a káronszerzés tilalmának alkalmazhatatlansága, a residuum értelmezhetetlensége) tartalmaznia kéne egységes álláspontot az új Ptk-nak, és nem a jogalkalmazásra bíznia azt a kérdést, hogy ezeket a jogintézményeket miként, milyen megváltozott tartalommal alkalmazza. Félő ugyanis, hogy a jelenleg tervezett megoldással a bíróságok csupán az igény jogalapját nevezik át sérelemdíjjá, azonban az ítélkezés módszerében továbbra is elsősorban hátrányközpontú szemléletet követnek.

A sérelemdíjjal kapcsolatos esetek vizsgálata során különös hangsúlyt kell fektetni a jogellenes magatartás vizsgálatára, hiszen csak ennek feltárása mentén dönthető majd el, hogy történt-e valójában személyiségi jogsértés. A jogellenes magatartás vizsgálata során azonban óvakodni kell attól, hogy a nem vagyoni kártérítés során alkalmazott károsult központú szemléletmód átforduljon büntetőjogi gyökerű „tett-központúságba”. Ez azt jelenti, hogy továbbra sem hagyható figyelmen kívül az a törekvés, hogy a polgári jog a sérelmet szenvedett fél jogainak megóvását helyezi előtérbe, és nem büntet, nem elsődlegesen retorziós célokat szolgál a sérelemdíj jogintézményén keresztül.

A sérelemdíj új koncepciójának alkalmazása magában rejti továbbá a bagatell igények megítélésének fals módját is. A hátrányközpontúságtól való elszakadás eredményezheti azt is, hogy gyakorlatilag – az angol joghoz hasonlóan – egyszerű érdeksérelmek, kellemetlenségérzetek, bosszúság miatt is érvényesíthető igény. Ez pedig már túlmegy a polgári jog és a sérelemdíj céljain. A bagatell igények kiszűrésére, és a személyiségi jogsértés feltérképezésére véleményem szerint a leginkább kézenfekvő és hatékony megoldás a holland komoly jogsértés klauzula alkalmazása lehet. A dolgozatban részletesen elemzett szabály lehetőséget nyújt arra, hogy a bíró a jogalap megállapításakor az objektív szűrő (a társadalom és a jog általános értékítélete), valamint a szubjektív szűrő (a sérelmet szenvedett félhez kötődő egyéniesítés) alkalmazásával nagy százalékban kiszűrje az alaptalan igényeket az általánosítás és egyéniesítés egészséges egyensúlyának megtalálásával. Azt azonban figyelembe kell venni, hogy a jogalkotás a nem vagyoni sérelmek tekintetében meg kell, hogy álljon egy ponton. Ez a pont pedig az alapok és az ítélkezés kereteinek a felállítása. A jogalkalmazásra hárul ugyanis a döntő szerep a nem vagyoni kártérítés és a sérelemdíj hatékony alkalmazása során. Ebben a kérdésben pedig a bíróságoknak már nem kizárólag jogértelmező és jogalkalmazó, hanem gyakran jogfejlesztő szerepük kell, hogy legyen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Boytha György: A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása. (Polgári Jogi Kodifikáció 1/2003. 3-6. o.)
2. Fézer Tamás: A nem vagyoni kártérítés kérdései a hazai jogalkalmazásban (Doktorandusz Fórum utókiadványa Miskolc, 2003. 113-118. o.)
3. Fézer Tamás: A nem vagyoni kártérítés kérdései a hazai jogalkalmazásban (Doktorandusz Fórum utókiadványa Miskolc, 2003. 113-118. o.)
4. Fézer Tamás: A nem vagyoni kártérítés megítélése a külföldi jogalkotásban és jogalkalmazásban (Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Tomus 5/1, 2004. 163-186. o.)
5. Fézer Tamás: Ítélezési állandók és vitás kérdések az erkölcsi kártérítés újabb magyar joggyakorlatában (Debreceni Jogi Műhely 2004/1. szám http://www.law.klte.hu/jogimuhely/01_hun_index.htm)
6. Fézer Tamás: A személyt és személyiséget ért jogsérelmek civiljogi szankcionálásnak sajátos jegyei az angolszász jogrendszerekben (Doktorandusz Fórum utókiadványa Miskolc, 2005. 65-69. o.)
7. Görög Márta: Az általános személyiségi jog megsértésének fájdalomdíjjal való orvoslása (www.extra.hu/jesz/2002.-3.html)
8. Koziol, Helmut: Unification of Tort Law: Wrongfulness (Kluwer Law International 1998.)
9. Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata (ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, Oktáv-Press Kft. 1992.)
10. Lábady Tamás: A nem vagyoni kárpótlás iránti igények a bírói gyakorlatban (ELTE Jogi Továbbképző Intézet, 1986.)
11. Lábady Tamás: A nem vagyoni érdekek védelmének francia útja: le dommage moral (Jogtudományi Közlöny 1/1994. 1-9. o.)
12. Lábady Tamás: A nem vagyoni (ideális) kártérítés a középkorban (Magyar Jog 10/1993. 557-582. o.)
13. Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés funkcióiról (Biztosítási Szemle 11-12/1991. 4-16. o.)
14. Lábady Tamás: Az eszmei és büntető kártérítés a common law-ban (Állam és Jogtudomány 1-2/1994. 69-112. o.)
15. Lábady Tamás: Az eszmei kártérítés antikja (Jura 1/1994. 3-10. o.)
16. Lábady Tamás: Az általános személyiségi jog és pénzübeli elégtétellel való oltalmazása a svájci kodifikációban (Magyar Jog 4/1994. 230-236. o.)
17. Magnus, Ulrich (Ed.): Unification of Tort Law: Damages (Kluwer Law International, The Hague 2001.)
18. Marton Géza: A polgári jogi felelősség (Triorg Kft., Budapest 1992.)
19. Petrik Ferenc: A nem vagyoni kár megtérítés védelmében. (Polgári Jogi Kodifikáció 1/2003. 6-8. o.)
20. Sólyom László: A személyiségi jogok elmélete (Budapest, 1977.)
21. Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és tematikája, Magyar Közlöny Különszám

---

[1] A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának nappali tagozatos hallgatója (V. évfolyam)

[2] 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 1. § (1) „Ez a törvény az állampolgárok, valamint az állami, önkormányzati, gazdasági és társadalmi szervezetek, továbbá más személyek vagyoni és egyes személyi viszonyait szabályozza.” és 2.

§ (1) „A törvény védi a személyek vagyoni és személyhez fűződő jogait, továbbá törvényes érdekeit.”

[3] A Ptk. hatálybalépésekor a III. PED szellemét követve nem ismerte a nem vagyoni kártérítés jogintézményét. A személyiségi jogok megsértésének szankciójaként hibásan az általános kártérítés intézményét alkalmazták.

[4] Az Alkotmánybíróság 32/1994. határozatában „alkalmatlan kritériumoknak” és „szükségtelen korlátoknak” minősítette az 1977. IV. novellával megfogalmazott Ptk. 354. § rendelkezéseit.

[5] Ptk. 84. § (1) e) [„Akit személyhez fűződő jogaiban megsértenek, az eset körülményeihez képest /.../ kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.”] és Ptk. 355. § (1) [„A kárért felelős személy köteles /.../ a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni.”]

[6] Az Osnabrück Working Team on Torts azzal a céllal alakult 1993-ban, hogy felkutassa az Európai Unió tagállamainak polgári jogában a kártérítési jog közös gyökereit („common cores”), és javaslatot tegyen az egységes európai polgári kódex kártérítési fejezetének kidolgozására. Bővebben lásd: Christian Von Bar: A Common European Law of Torts, w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/19vonbar.pdf (2006. október 14-i letöltés)

[7] Petrik Ferenc: A kártérítési jog. Az élet, testi épség, egészség megsértésével szerződésen kívül okozott károk megtérítése, Bp. HvgOrac Lap- és Könyvk. 2002. 34. o.

[8] Szikora Veronika: Személyiségvédelem, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar (2005. november) (A világhálón is megtalálható: www.law.klte.hu), 2005. 3-4. o.

[9] Súlyom László: A személyiségi jogok elmélete, Budapest, 1977. 58. o.

[10] Fézer Tamás: Az Alkotmánybíróság szerepe a nem vagyoni érdekek védelmének kialakításában, *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*, Tomus 6/1, 2005. 206. o.

[11] Például az 1950. november 4-én Rómában kelt egyezmény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről (Magyarországon kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény)

[12] 1949. évi XX. törvény

[13] Alkotmány 54. § (1) „A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.”

[14] 2/1990. (II. 18.) AB határozat

[15] Ptk. 75. § „A személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.”

[16] Ptk. 75. § (3) „A személyhez fűződő jogokat nem sérti az a magatartás, amelyhez a jogosult hozzájárult, feltéve, hogy a hozzájárulás megadása társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet. A személyiségi jogokat egyébként korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.”

[17] Ptk. 84. §

[18] Fézer Tamás: A felelősségtani premisszák értelmezése az erkölcsi károk megtérítésének szemszögéből, *Doktorandusz Fórum utókiadványa Miskolc*, 2004. 95. o.

[19] Koziol, Helmut: *Unification of Tort Law: Wrongfulness (Principles of European Tort Law Vol. 3.)*, Kluwer Law International, New York, 1998. p. 65.

[20] Pl. 15/1991. (IV. 13.) AB határozatban az információs önrendelkezési jog.

[21] Pl. BH 1998. 82., BH 2001. 522., BH 2002. 186,

[22] Pl. BH 2002. 90.

[23] Pl. BH 2001. 471.

[24] A rosszhiszemű perlekedés kapcsán egyébként az angol jog egy sajátos keresetet ismer, amelynek célja, hogy az alaptalanul perlekedő féllel szemben a perbe vont személy kártérítést kaphasson. Ez a speciális tényállás a torts actionable per se.

- [25] Rogers, Horton: Damages for Non-pecuniary Loss in a Comparative Perspective, Springer, Wien/New York 2001. p. 158.
- [26] Fézer Tamás: Damages for non-pecuniary loss in Dutch legislation and jurisdiction, Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis IV. Debrecen, 2005. p. 54.
- [27] A hátrányközpontú ítélkezés bizonyítéka az is, hogy még 2001-ben, a Legfelsőbb Bíróság előtt folyó eljárásban született határozatot is találhatunk, amely egyértelműen hátrány bizonyítását követeli meg a felperestől. BH 2001. 14. „A közeli hozzátartozó elvesztése miatt a nem vagyoni kár megítélése nem kizárt, szükséges azonban a hátrány bizonyítása”
- [28] Ujváriné Antal Edit: Felelősségtan, Novotni Kiadó Miskolc, 2000. 53. o.
- [29] Tort Law Paper No. 6., Forrás: Von Bar, Christian: A Common European Law of Torts; w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/19vonbar.pdf
- [30] Példa erre a német BGB, az olasz Codice Civile, a holland BW, a dán Liability of Damages Act, de még az Egyesült Királyságban hatályban lévő Fatal Accident Act is.
- [31] Koch, Bernard A. – Koziol Helmut (Eds): Compensation for Personal Injury in a Comparative Perspective, Spinger, Wien/New York, 2003. pp. 87 & 137.
- [32] Koch, Bernard A. – Koziol Helmut im. pp 29. & 173 &199.
- [33] Erről fent a jogellenes magatartás elemzésénél már szó esett. Az akkor kifejtett feltételek ebben az esetben is irányadók. Bővebben lásd: Rogers im. p. 58.
- [34] Fézer Tamás: A személyt és személyiséget ért jogsérelmek civiljogi szankcionálásának sajátos jegyei az angolszász jogrendszerekben, Doktorandusz Fórum utókiadványa Miskolc, 2005. 65-66. o.
- [35] Lábady Tamás: Az eszmei és büntető kártérítés a common law-ban, Állam és Jogtudomány 1-2/1994. 73. o.
- [36] Rogers im. p. 62
- [37] Az exemplary damages virágkorát éli Kanadában és Ausztráliában is. A kanadai jog az erős francia behatás miatt bármennyire is közel áll a kontinentális jogrendszerek sajátosságaihoz, azonban a nem vagyoni károk kapcsán – főként a joggyakorlatban – szinte kizárólag angolszász elemek fedezhetők fel. Bővebben lásd: Phang, Andrew: Restitutionary and Exemplary Damages Revisited, www.business.smu.edu.sg/departments/law/documents/restitutionary_exem_damages.pdf (2006. november 20-i letöltés)
- [38] BGB 253. §
- [39] BGB 847. §
- [40] Fézer Tamás: Jogesetek napjainkból tansegédlet, Debrecen, 2006. (kézirat) 3. o.
- [41] E szabály alól léteznek kivételek: BH 1992. 639. „A kötelezett által önként teljesített egyösszegű nem vagyoni kártérítés azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a bíróság e mellett járadékot is megállapítson, ha úgy ítéli meg, hogy az egyösszegű kártérítés az okozott erkölcsi károkkal arányban nem álló.”
- [42] Fézer Tamás: A nem vagyoni kártérítés megítélése a külföldi jogalkotásban és jogalkalmazásban, Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Tomus 5/1, 2004. 169-170. o.
- [43] Smied im. 108. o.
- [44] Magnus, Ulrich (Ed.): Unification of Tort Law: Damages, Kluwer Law International, The Hague 2001. pp. 85-87
- [45] Lábady Tamás: A nem vagyoni érdekek védelmének francia útja, Jogtudományi Közlöny, 1/1994 4. o.
- [46] Koch-Koziol im. p. 72.
- [47] Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója, Magyar Közlöny Különszáma, 2002/15/II.

[48] A koncepció szövege szerint: „A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát is, ha a károkozás a károsultnak testi, lelki, érzelmi vagy egyéb személyi, illetve személyiségi jogsértés miatti hátrányt okozott. A pusztán jogsértés, illetőleg a csekély mértékű hátrányokozás nem vagyoni kártérítés megállapításához nem vezethet. A nem vagyoni károk felmerülése és a kártérítés összességű megállapítása során a bíróság az eset összes körülményének a mérlegelésével az ésszerűség és a méltányosság szempontjai alapján jár el. A nem vagyoni kártérítés csak személyesen érvényesíthető. A bíróság előtti eljárásban már érvényesített nem vagyoni kártérítésre a jogutódlás és az öröklés szabályai irányadóak.”

[49] Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és tematikája, Magyar Közlöny Különszáma, 2003/II.